

بررسی میزان رضایتمندی مردم و اثربخشی فرهنگی و اجتماعی فعالیت‌ها و پروژه‌های محرومیت‌زدایی سازمان بسیج سازندگی

حمیدرضا مختاری نژاد^۱، محمد زهرایی^۲، مهدی بگه پور امرایی^۳

اولین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب؛ الگوی نظام انقلابی تمدن ساز

International Conference on the Second Step of the Revolution

چکیده

مروری بر نتایج عملکردده‌های مختلف بسیج سازندگی نشان می‌دهد فعالیت‌ها و اقدامات انجام‌شده موجب محرومیت‌زدایی از مناطق محروم شده و به میزان زیادی در خدمت‌رسانی، اشتغال‌زایی، بازسازی، بهسازی، عمران و آبادانی مناطق محروم کشور، به ویژه در عرصه‌های آموزش و پرورش، کشاورزی و منابع طبیعی، محیط زیست، فعالیت‌های فنی و حرفه‌ای، نیز مؤثر بوده است.

هدف این پژوهش بررسی میزان رضایتمندی اجتماعی از اجرای پروژه‌های محرومیت‌زدایی بسیج سازندگی کشور است. این پژوهش پیمایشی و از نوع توصیفی است و برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های آماری پژوهش، ابتدا اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها استخراج و در جدول اطلاعات کلی یا جدول مادر تنظیم شد؛ سپس اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS پردازش شد و با استفاده از آمارهای توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تجزیه و تحلیل توصیفی اطلاعات، با استفاده از جدول‌های توزیع فراوانی و درصدی تحلیل شد؛ سپس وضعیت کلی طرح‌های بسیج سازندگی و به عبارتی، شاخص‌های آماری مربوط به هر یک از سؤال‌های پرسشنامه و مؤلفه‌های آن محاسبه و تبیین شد.

واژگان کلیدی

بسیج سازندگی، محرومیت‌زدایی، عمران و آبادانی

۱. کارشناس ارشد حسابداری، مدرس دانشگاه افسری امام حسین(ع)، مدیر گروه آموزشی اقتصادی و سازندگی دانشکده شهید مطهری(ه)

۲. رئیس سازمان بسیج سازندگی کشور و دانشجوی دکتری مدیریت دولتی بیرجند

۳. دانشجوی دکتری مهندسی کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان

مقدمه

امروزه مقوله توسعه دغدغه خاطر بسیاری از کشورهاست. توسعه نیز چیزی جز رضایت‌بخش‌تر کردن وضعیت زندگی مردم نیست. بسیاری از نظریه‌پردازان توسعه بر کاهش نابرابری‌های موجود و رفع دوگانگی‌ها به عنوان یکی از اهداف توسعه تأکید دارند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۷). حوزه‌های روستایی به عنوان قاعده نظام سکونت و فعالیت ملی، نقشی اساسی در توسعه ملی ایفا می‌کنند، زیرا توسعه پایداری سرزمین در گرو پایداری نظام روستایی به عنوان زیرنظام تشکیل‌دهنده نظام سرزمین است (رضوانی، ۱۳۸۸). تجربه تاریخی فرایند توسعه در کشورهای توسعه‌یافته نشان می‌دهد توسعه روستایی ضرورتی بنیادی برای توسعه ملی است و باید در اولویت برنامه‌های توسعه قرار گیرد. در همین راستا، طی دهه‌های گذشته، تلاش‌های زیادی در کشورهای در حال توسعه برای توسعه مناطق روستایی و بهبود وضعیت روستاییان از طریق اتخاذ و اجرای استراتژی‌های مختلف انجام شده است. با این حال، این تلاش‌ها چندان در از بین بردن شرایط نابسامان روستاییان، به خصوص فقرای روستایی موفق نبوده است (فرگوسن، ۱۹۹۰). این ناکامی‌ها دست‌کم دو پیامد داشته است: نخست، باعث شده است توسعه روستایی همچنان به عنوان یکی از مقوله‌های مهم توسعه‌ای در بسیاری از کشورهای در حال توسعه باقی بماند و از سوی سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل و بانک جهانی مورد تأکید قرار گیرد. دوم، سبب شده است غالب این کشورها به بازنگری راهبردها و سازکارهای توسعه روستایی خود مبادرت کنند. این بازنگری یا به شکل تجدید نظر نهادی رادیکال یا به صورت تجدید نظر اصلاح‌گرایانه در سیاست‌ها، نهادها و سازمان‌های موجود نمود پیدا کرده است (شکوری، ۱۳۸۰). در کشور ما نیز پرداختن به روستا و توسعه آن، همانند سایر کشورهای در حال توسعه، از چند دهه قبل از انقلاب به عنوان یک ضرورت مطرح بوده و بخش عمده‌ای از سیاست‌های توسعه‌ای کشور را تشکیل داده است.

رژیم پهلوی قبل از انقلاب در چارچوب برنامه نوسازی کشور از دهه ۱۳۰۰ هجری شمسی، راهبرد نوسازی اراضی بزرگ و عمدتاً اراضی سلطنتی را اتخاذ کرد و از دهه ۴۰ به بعد، اصلاحات ارضی را به اجرا گذاشت. اما این سیاست‌ها در عمل نتوانست در توسعه مناطق روستایی کشور مؤثر واقع شود. بعد از انقلاب شکوهمند اسلامی در ایران، مفهوم و

رویکرد توسعه به صورت هدفدار به سوی بومی‌سازی، اسلامی‌شدن، پایدار و همه‌جانبه، قطع وابستگی، استقلال، عدالت‌محوری و محرومیت‌زدایی گرایش محسوسی داشته و دارد. توسعه روستایی هم به عنوان بخشی مهم از راهبرد دولت برای تغییر و دگرگونی اساسی روندهای گذشته اهمیت خود را حفظ کرده است. بدین منظور، دولت سیاست تحول در مدیریت و ساختار سازمان‌های سنتی و ایجاد نهادها و سازمان‌های جدید (انقلابی) را در دستور کار خود قرار داد. تجسم عینی این تغییرات تأسیس جهاد سازندگی در دو دهه اول انقلاب و ایجاد سازمان بسیج سازندگی در دهه سوم انقلاب بوده است. ورود بسیج به حوزه مدیریت اقتصاد و سازندگی اجتماعی به لحاظ نظری و عملی از پشتوانه‌های قوی فکری و فرهنگی برخوردار است و ریشه در پیش‌فرض‌های بنیادین انقلاب در حوزه عمومی و نحوه اداره نظام با اتکا به مشارکت توده مردم برای نیل به اهداف متعالی، از جمله توسعه همه‌جانبه، پیشرفت و عدالت دارد. در واقع بسیج به عنوان یکی از نهادهای دولتی و مردمی بزرگ در کشور از ظرفیت‌های فراوانی برای حضور در عرصه‌های مختلف برخوردار است، زیرا نه تنها سراسر جغرافیای کشور را در همه نقاط شهری و روستایی تحت پوشش قرار داده، بلکه از تنوع مأموریت و تعدد و گسترده‌گی فراوان رده‌های وابسته در قشرها و صفوف مختلف و در موضوعات گوناگون نیز برخوردار است. حضور در عرصه سازندگی و محرومیت‌زدایی نیز یکی از ده‌ها و بلکه صدها موضوعی است که در مقطع کنونی در ردیف مهم‌ترین مأموریت‌های بسیج قرار گرفته است؛ زیرا این موضوع همواره در رأس شعارهای نظام جمهوری اسلامی قرار داشته و گرچه موانع و عوامل مختلفی مانند جنگ تحمیلی، تا به حال مانع از اجرای کامل این خواسته شده، اما از آنجا که مشکل توسعه همه‌جانبه به ویژه توسعه روستایی درصد بالایی از نیاز کشور را شامل می‌شود، همچنان به عنوان محوری اصلی مطرح است.

طی دهه گذشته، پروژه‌های مختلفی در حوزه‌های مختلف توسعه روستایی توسط سازمان بسیج سازندگی در کشور اجرا شده است. موفقیت هر پروژه در ارزیابی مستمر و همه‌جانبه است و برای نیل به اهداف هر پروژه و برنامه‌ریزی برای آینده باید میزان موفقیت طرح‌های موجود را سنجید و همچنین نقاط قوت و ضعف طرح‌ها را مشخص کرد. به بیان دیگر بازنگری عملکرد گذشته و راه پیموده‌شده برای ترسیم مسیر آینده ضرورتی انکارناپذیر است.

اکنون با گذشت يك دهه از فعاليت‌های بسيج سازندگی، اين سؤال مطرح می‌شود که اين نهاد تا چه حدی در نیل به اهدافش موفق بوده است؟ آیا می‌توان با استناد به فعاليت‌های بسيج سازندگی، فعاليت‌های جهادگونه در زمینه توسعه روستایی به ویژه اشتغال‌زایی و محرومیت‌زدایی، از آن به عنوان رهیافت توسعه‌ای کارآمد نام برد؟ آیا فعاليت‌های بسيج سازندگی در عرصه‌های مختلف محیط روستایی، رضایتمندی روستاییان را همراه داشته و از اثربخشی فرهنگی و اجتماعی لازم برخوردار بوده است؟

در اين پژوهش سعی شده است با بررسی عملکرد بسيج سازندگی در یکی از استان‌های محروم کشور یعنی خراسان جنوبی به اين نوع سؤال‌ها پاسخ داده شود.

ضرورت و اهمیت تحقیق

میزان مشارکت مردم در فعاليت‌های سازندگی یکی از شاخص‌های اساسی توسعه اقتصادی و سیاسی کشور است. علاوه بر این، سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی همه‌جانبه در زمینه استفاده بهینه از نیروی انسانی فعال به منظور افزایش توانمندی و بهره‌وری از آنها کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. در اين راستا به منظور تحقق رهنمودهای مقام معظم رهبری در خصوص مشارکت جوانان در سازندگی کشور و رسیدگی به مناطق محروم به ویژه مناطق روستایی و عشایری و عمران و آبادانی آنها، «طرح بسيج سازندگی» با هدف غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان و بسیجیان و کمک به دولت در اجرای طرح‌های ملی و منطقه‌ای و ایجاد زمینه‌های اشتغال جوانان و محرومیت‌زدایی به فرمان رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۷۹ تشکیل شد. فعاليت‌های طرح بسيج سازندگی شامل عمران و صنایع روستایی، کشاورزی و منابع طبیعی، آبخیزداری، دام و دامپزشکی، شیلات و آبزیان، ترویج، آموزش و مشارکت، بهداشت و درمان، حوادث غیر مترقبه و سایر فعاليت‌هایی است که امکان اجرای آنها در روستا وجود دارد.

در واقع در طول دهه گذشته، توسعه روستایی به عنوان یکی از ارکان اساسی توسعه کشور در کانون توجه بسيج سازندگی از طریق برگزاری اردوهای جهادی بوده است. بیکاری، درآمد پایین، سطح پایین کیفیت زندگی و نبود زیرساخت‌های مناسب و ... از جمله مشکلات مناطق روستایی است که مهاجرت روستاییان به شهرها و به دنبال آن تأثیرات منفی فرهنگی و اجتماعی و پیامدهای منفی اقتصادی در سطح خرد و کلان را همراه دارد. کارآفرینی در

روستا و خودکفا کردن روستاییان از طریق آموزش‌های لازم و فراهم کردن بسترهای مناسب فعالیت کشاورزی و دامپروری و استفاده از تعاونی‌های روستایی، علاوه بر بهبود کیفیت زندگی اهالی روستا از طریق فعالیت‌های عمرانی و بهداشتی، باعث ایجاد شرایط مناسب برای آنان می‌شود. اما یکی از مسائلی که توسعه روستایی را در این مسیر با مشکل مواجه می‌سازد فقدان سازمان‌های حمایت‌کننده و پیگیر نشدن مطالبات و نیازمندی‌های روستاییان در مراحل تکمیلی است که بسیج سازندگی به عنوان متولی اردوهای جهادی توانسته است علاوه بر اتخاذ یک سیستم نظارتی و تعاملی با مسئولان، این خلأ اساسی را پر کند.

سازمان بسیج سازندگی خراسان جنوبی طی سال‌ها فعالیت خود در مناطق روستایی استان سعی کرده است با ایجاد محیطی سالم، شاداب و بانشاط برای جوانان در عرصه‌های کار و فعالیت باعث روحیه تعاون و همکاری و مشارکت‌پذیری بین جوانان و ایجاد ارتباط با روستاییان شود و با انجام فعالیت‌های عمرانی و زیربنایی گسترده در عرصه‌های سازندگی، کاهش محرومیت موجب افزایش رفاه و تسریع رشد و توسعه مناطق روستایی استان شود. بررسی عملکرد سازمان بسیج سازندگی استان خراسان جنوبی طی دهه گذشته به ویژه طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ نشان‌دهنده نقش مهم این نهاد مردمی در توسعه روستاهای استان است. مهم‌ترین عرصه‌های فعالیت بسیج سازندگی استان خراسان جنوبی شامل «عرصه‌های عمرانی و محرومیت‌زدایی روستا، منابع طبیعی و کشاورزی، مرمت، بهسازی و زیباسازی مدارس، خدمات درمانی و آموزش بهداشتی، عرصه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، عرصه خدمات علمی، آموزشی و پژوهشی و خدمات حمایتی» است. در این راستا هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی میزان رضایتمندی مردم و اثربخشی فرهنگی و اجتماعی اقدامات انجام‌شده از سوی این نهاد در روستاهای این استان است. بدین منظور سؤال‌های پژوهش به شرح زیر تدوین شده‌اند:

- میزان رضایتمندی مردم از فعالیت‌های انجام‌یافته توسط بسیج سازندگی چقدر است؟
- میزان اثربخشی فرهنگی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان خراسان جنوبی چقدر است؟
- میزان اثربخشی اجتماعی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان خراسان جنوبی چقدر است؟

فرضیه‌های تحقیق

- اثربخشی فعالیت‌های بسیج سازندگی در عرصه‌های مختلف با یکدیگر یکسان نیست.
- اثربخشی فعالیت‌های بسیج سازندگی در شهرستان‌های استان متفاوت است.
- بین آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فعالیت‌های بسیج سازندگی در سطح روستاها تفاوتی معنی‌دار وجود دارد.
- میزان رضایتمندی از فعالیت‌های بسیج سازندگی در عرصه‌های مختلف با یکدیگر متفاوت است.
- رضایتمندی روستاییان از فعالیت‌های بسیج سازندگی در شهرستان‌های استان دارای تفاوتی معنی‌دار است.
- مشارکت روستاییان در طرح‌ها سبب افزایش اثربخشی طرح‌ها می‌شود.
- اثربخشی طرح‌ها از دیدگاه مردم و خبرگان روستا دارای تفاوتی معنی‌دار است.

مبانی نظری

رویکرد اقتصادی در دهه ۱۹۶۰ با هدف توسعه اقتصادی و صنعتی مناطق روستایی و رویکرد اجتماعی در دهه ۱۹۷۰ به منظور تأمین نیازهای اساسی و مشارکت قشرهای آسیب‌پذیر جامعه روستایی مطرح شد. در هر دو رویکرد، رفع فقر و محرومیت از اصول اساسی به شمار می‌رود. محرومیت مفهومی پیچیده است که اشکال مختلف و پنهان دارد و به فقدان امکانات آموزشی، فرهنگی، بهداشت و سلامت، رفاه، مسکن، حمل و نقل، خدمات و غیره اشاره می‌کند (ریبیررو و همکاران، ۲۰۱۷).

محرومیت روستایی به عنوان نوعی محرومیت، ماهیت و عوامل شکل‌دهنده خاص خود را دارد. با توجه به مطالعات انجام‌شده در زمینه محرومیت، اصول و ویژگی کلیدی محرومیت را می‌توان بدین شرح بیان کرد:

۱. مفهوم محرومیت روی ضروریات، هنجارها و استانداردهای زندگی تمرکز دارد به ویژه اینکه تا چه حد مردم فاقد اقلام خاص مانند لباس، مسکن و غذا هستند.
۲. محرومیت مفهومی چندوجهی است و در هر جامعه‌ای اشکال یا دامنه مختلفی دارد، مانند محرومیت از درآمد، اشتغال، مسکن، آموزش و پرورش و محیط زیست؛

۳. محرومیت فراتر از جنبه‌های مادی و دربرگیرنده ابعاد اقتصادی (مادی)، اجتماعی (رابطه‌ای) و کالبدی/ محیطی است.

۴. محرومیت مفهومی نسبی است نه مطلق، زیرا بر پایه هنجارها و استانداردهای پذیرفته‌شده در هر جامعه‌ای سنجیده می‌شود که این هنجارها از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است و در طول زمان نیز تغییر می‌کند (پور طاهری و همکاران، ۱۳۹۳).

توسعه اقتصادی و اجتماعی ناموزون، و شکاف و تفاوت در میزان بهره‌مندی اقتصادی مرکز- پیرامون، عوارض ناگواری بر زندگی اجتماعی و امنیت اقتصادی در مناطق محروم و دورافتاده داشته و دارد (عبدالملکی و احمدوند، ۱۳۹۲). در این میان، دستیابی به توسعه با دو رویکرد انجام‌شدنی است: نوع اول دستیابی به توسعه همگانی از طریق پیشرفت‌های تکنولوژی، اقتصادی، سازمان‌های بین‌المللی و فرایند جهانی شدن؛ نوع دوم توسعه‌ای عمدی با مداخله که بیشتر جنبه درونی دارد و نهادهای دولتی و غیر دولتی برای ارتقای سطح معیشت و بهبود زندگی قشر فقیر اقدام به اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های محرومیت‌زدایی می‌کنند. هرچند دستیابی به توسعه نیازمند هر دو رویکرد است، اما در کشورهای در حال توسعه که به واسطه نابرابری‌ها، منافع حاصل از توسعه عادلانه تقسیم نشده و قشر فقیر زیادی به ویژه در روستاها زندگی می‌کنند، نیاز است توسعه مداخله با تأکید بر قشر محروم روستایی در اولویت برنامه‌ریزی‌های توسعه قرار گیرد (موورس، ۲۰۱۳).

توسعه روستایی فرایندی چندبعدی است که موضوع آن بهبود و ارتقای کیفیت زندگی قشرهای فقر و آسیب‌پذیر اجتماع است. این فرایند با بهره‌گیری از سازکارهایی مانند برنامه‌ریزی، سازماندهی، تقویت خودتکایی فردی و جمعی و ایجاد دگرگونی مناسب در ساختارهای ذهنی و اجتماعی روستاییان تلاش می‌کند در آنها قدرت، توان و اختیار بهره‌گیری از قابلیت‌ها و منابع در اختیارشان را تقویت کند تا بتوانند وضعیت موجودشان را به وضعیت مناسب و مطلوب‌تر تغییر دهند. تحقیق چنین توسعه‌ای نیازمند دگرگونی در ساختارهای نهادی، فنی، شخصیتی و ارزشی است که منجر به تغییرات اساسی در ساختار اجتماعی و ویژگی‌های شخصیتی روستاییان می‌شود. براینکه باید پاسخ‌گویی به نیازهای اساسی روستاییان، ارتقای کیفیت زندگی و تقویت اتکا به نفس و آزادی انتخاب و عاملیت روستاییان باشد. در یکی از تعاریف آمده است: «توسعه روستایی فرایند همه‌جانبه و پایداری

است که در «چارچوب آن توانایی‌های اجتماعات روستایی» برای رفع نیازهای مادی و معنوی و کنترل مؤثر بر نیروهای شکل‌دهنده نظام سکونت محلی (اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی) رشد و تعالی می‌یابد.» از دیدگاه بانک، توسعه روستایی راهبردی است که به منظور بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی گروه خاصی از مردم، یعنی روستاییان فقیر طرح شده است.

بر همین اساس و در راستای کمک به رفع عقب‌ماندگی‌های این مناطق، ایده و طرح بسیج‌سازندگی به عنوان یکی از راهبردهای محرومیت‌زدایی در مناطق محروم از سوی مقام معظم رهبری بیان شده است (عبدالملکی و احمدوند، ۱۳۹۲). بسیج نوعی سازماندهی نیروهای اجتماعی است که هنگام بروز وقایعی که برخورد با آن فراتر از نهادهای رسمی است، انجام می‌شود. بسیج فاقد مضمون ارزشی است و ارزشمندی بسیج به آرمان‌های آن است. این آرمان‌های سیاسی و فرهنگی، ایدئولوژی و اجتماعی بدون داشتن پشتوانه مردمی دوام ندارند. انسان بسیجی با همه ابعاد مادی و معنوی‌اش در مسیر توسعه گام بر می‌دارد. بسیج‌سازندگی به عنوان یک سرمایه کلان و پویای اجتماعی به خوبی می‌تواند در راستای اهداف توسعه کشور نقش ایفا کند (احمدی، ۱۳۸۸). طرح بسیج‌سازندگی و مردم‌یاری، طرحی کوتاه‌مدت، زودبازده، فراگیر و ساده، عمومی و عام‌المنفعه است و اولویت‌های آن عبارت‌اند از: غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان و به‌کارگیری نیرو و نشاط جوانان در بازسازی کشور، خدمت‌رسانی و مردم‌یاری در روستاها و نقاط محروم کشور، شناسایی زمینه‌های اشتغال و به دنبال آن ایجاد اشتغال (اصغر کیا، ۱۳۸۸). این اقدامات از سه جنبه کمک به توزیع عادلانه امکانات در مناطق محروم و جلب مشارکت، هدایت نیروی جوانان و خدمات داوطلبانه عمومی و در نهایت تأثیر بر توسعه زیرساخت‌های امنیت‌پایدار کشور، قابل بررسی و تحلیل است (عبدالملکی و احمدوند، ۱۳۹۲).

سازمان‌ها بخشی از عناصر تشکیل‌دهنده جامعه‌اند و با آن در ارتباط متقابل قرار دارند. از جمله مسائلی که در مورد سازمان‌ها وجود دارد، پاسخ‌گویی است. همه سازمان‌ها باید خدماتی را برای مردم یا به عبارت دیگر مشتریان، موکلان و شهروندان به عنوان شرط مهم برای ادامه حیات‌شان فراهم کنند. اهمیت پاسخ‌گویی برای سازمان‌های عمومی نسبت به سازمان‌های خصوصی بیشتر است، زیرا عموم مردم نفع‌برندگان عمده فعالیت آنها هستند.

در کنار پاسخ‌گویی سازمان‌ها، حضور مردمی که سازمان برای خدمت به آنها به وجود آمده است، در هدایت و عملکرد آن اهمیت زیادی دارد. تجربه‌های توفیق یا شکست سازمان‌های عمومی نشان داده است که بدون مشارکت محلی، در کنار همکاری دولت و بازار، دستیابی به اهداف سازمان ناممکن است. هر سازمان خدماتی که مشتریان آن مردم هستند، نیازمند ارزیابی برنامه‌ها و اقدامات خویش است. نتایج ارزیابی‌ها، مدیران سازمان را در تنظیم سیاست‌های بهتر و اصلاح روش‌ها و برنامه‌های موجود یاری می‌رساند و چنین اقداماتی موجب بهبود کارایی سازمان می‌شود.

ارزیابی به دو شیوه درونی و بیرونی انجام‌پذیر است. در ارزیابی درونی آنچه مورد توجه قرار می‌گیرد، منابع و امکانات در اختیار سازمان مانند بودجه، نیروی انسانی و ماشین‌آلات و نحوه استفاده از آنها برای رسیدن به اهداف سازمانی و میزان بهره‌وری است؛ اما در ارزیابی بیرونی، نظر مشتریان سازمان که می‌تواند طیفی وسیع از مشتریان یک کالا یا خدمت خاص تا عموم مردم را دربرگیرد، اهمیت دارد. میزان انطباق سیاست‌ها و برنامه‌های سازمان با انتظارات و خواسته‌هایی که مردم از سازمان مذکور دارند، بیانگر اثربخشی سازمان است. به عبارت دیگر یکی از شاخص‌های مهمی که کارآمدی یا ناکارآمدی سازمان را نشان می‌دهد نظر مردم درباره آن سازمان یا میزان رضایتمندی آنان از عملکرد سازمان است.

بسیج‌سازندگی به علت ارائه خدمات متعدد در زمینه‌های محرومیت‌زایی، عمران و آبادانی روستاها، نقشی مهم در بهبود زندگی روستاییان دارد. این سازمان تعامل نزدیک و همیشگی با زندگی مردم روستا به ویژه مناطق محروم و توسعه‌نیافته دارد و از این رو نظر روستاییان درباره اثربخشی فعالیت‌های آن، معیار مهمی در خصوص موفقیت این سازمان به شمار می‌رود. هرچه فعالیت‌های بسیج‌سازندگی منطبق با نظر مردم باشد، رضایت آنان از این سازمان افزایش خواهد یافت و هرچه از میزان این انطباق کاسته شود، موجب کاهش رضایت مردم خواهد شد.

سازمانی مانند بسیج‌سازندگی، با توجه به اینکه حوزه اصلی فعالیتش مناطق روستایی است، به میزان فراوانی نیاز به رضایت و اعتماد جامعه روستایی دارد تا بتواند شاهد مشارکت مردم در پیشبرد برنامه‌ها از یک سو و اثربخشی برنامه‌های اجراشده باشد. اثربخشی نشان می‌دهد که با چه میزان تلاش، نتایج مد نظر حاصل شده است. پیتر دراگر معتقد است اثربخشی

یعنی انجام دادن کارهای درست. از نگاه وی، اثربخشی کلید موفقیت سازمان محسوب می‌شود. منظور از اثربخشی در واقع بررسی میزان مؤثر بودن اقدامات انجام‌شده برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده است. هنگام تعیین اثربخشی سازمان، حدود یا میزانی که اهداف چندگانه تأمین شده‌اند، سنجیده یا اندازه‌گیری می‌شوند (زارعی متین، ۱۳۸۰).

برای اینکه یک سازمان قادر باشد اندازه‌گیری رضایت مشتری را انجام دهد، باید مدل و روشی در این رابطه طرح‌ریزی کند، به نحوی که از زیربنای نظری مستحکم و ساخت‌یافته‌ای برخوردار باشد و شاخص‌هایی برای این منظور تنظیم کند تا بتواند با استفاده از آن به ارزیابی و اندازه‌گیری بپردازد.

پیشینه پژوهش

طوبلابی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل ارتباط شاخص‌های منطقه‌ای محرومیت با پایداری محیطی (مورد مطالعه: شهرستان پلدختر)» با بیان این مطلب که محرومیت در نواحی روستایی عامل اصلی تخریب محیط زیست است، به این نتیجه می‌رسند که بیشترین میزان محرومیت مربوط به محرومیت اقتصادی و فرهنگی است. همچنین بررسی ارتباط بین ابعاد محرومیت و ناپایداری محیطی نشان می‌دهد محرومیت اقتصادی و محرومیت اجتماعی، بیشترین اثر و رابطه را با ناپایداری محیطی در نواحی روستایی مورد مطالعه دارند.

رضوانی (۱۳۸۲) در تحقیقی به بررسی اهمیت و ضرورت توسعه روستایی در محرومیت‌زدایی پرداخته است. امروزه فقر و محرومیت از مشکلات مهم کشور محسوب می‌شود. بخش عمده‌ای از فقرا و محرومین در نواحی روستایی زندگی می‌کنند و عمدتاً شامل کشاورزان خرده‌پا، کارگران کشاورزی و تهیدستان دیگر هستند. بنابراین توجه به روستاها در کانون برنامه‌ها و طرح‌های فقرزدایی و رفع محرومیت قرار دارد. برای اثربخشی طرح‌های حمایتی و خدمات‌رسانی مؤثر به فقرا و محرومین روستایی، این طرح‌ها باید در چارچوب برنامه‌های توسعه یکپارچه روستایی اجرا شوند. در کشور ما به‌رغم سابقه زیاد برنامه‌های توسعه روستایی و طرح‌های فقرزدایی و خدمات‌رسانی، فقر و محرومیت در روستاها ماندگار شده و قرار داشتن ۲۶/۴ درصد جمعیت روستایی کشور زیر خط فقر مبین این موضوع است.

با توجه به تجربیات گذشته و واقعیات کنونی، بازنگری در رویکردها و راهبردهای توسعه روستایی و تغییر گرایش برای خدمت‌رسانی هدفمند، از طریق مشارکت فقرا و تهیدستان و توانمندسازی آنان، می‌تواند نقش مؤثری در تأمین نیازهای روستاییان و کشاورزان فقیر در نواحی روستایی داشته باشد.

سام آرام و آقایی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به بررسی نقش جوانان بسیجی در توسعه روستایی پرداخته‌اند. در این تحقیق که با استفاده از داده‌های دو پژوهش پیمایشی قبلی صورت گرفته، به این مسئله پرداخته شده است که رابطه بین توسعه روستایی و حضور جوانان بسیجی روستایی در جبهه‌های جنگ تحمیلی چگونه بوده است و این جوانان بعد از بازگشت از جبهه به روستایشان، چگونه عامل توسعه روستا بوده‌اند؟ محققان مذکور در پایان نتیجه گرفته‌اند که افزایش سرمایه اجتماعی در طول جنگ تحمیلی سبب افزایش مشارکت اجتماعی در روستاها شد که نشان‌دهنده تجربه خوبی در استفاده از رویکردهای مشارکتی در توسعه روستایی است.

محمدی (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای با استفاده از رویکرد نظری، نقش بسیج سازندگی را در کاهش محرومیت نسبی در جامعه مورد تحلیل قرار داده است. بنا بر اعتقاد وی، دولت‌ها برای کم کردن ضریب خشونت در جامعه و همراهی همه جامعه در حمایت از برنامه‌های خود، دست به اقداماتی می‌زنند که از مهم‌ترین آنها افزایش پوشش امکاناتی این مناطق و سعی در کم کردن فاصله امکاناتی مناطق مختلف با هم است. بر این اساس دولت‌ها دست به تشکیل سازمان‌هایی می‌زنند تا بتوانند این امر را محقق سازند. در کشور ما از سازمان بسیج سازندگی می‌توان در این مقوله استفاده کرد. به عبارت دیگر بسیج سازندگی می‌تواند عاملی برای کمک به رفع محرومیت نسبی در جامعه باشد. محمدی مهم‌ترین کارکردهای بسیج سازندگی برای کاهش محرومیت نسبی در جامعه را شامل «کم کردن فاصله امکاناتی شهر و روستا از طریق ارائه امکانات اولیه زندگی و افزایش ضریب رفاه در مناطق محروم، پر کردن اوقات فراغت جوانان و زمینه‌سازی برای اشتغال آنها، انسجام‌بخشی اجتماعی، زمینه‌سازی لازم برای افزایش تحرك اجتماعی، تلاش برای بازتولید هنجارهای بومی و تقویت هویت ملی» دانسته است.

محدوده مورد مطالعه

در این پژوهش آثار فعالیت‌های بسیج سازندگی خراسان جنوبی که طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ در مناطق روستایی استان در عرصه‌های مختلف عمران و آبادانی صورت گرفته، بررسی شده است. به بیان دیگر، استان خراسان جنوبی حوزه جغرافیایی پژوهش را تشکیل می‌دهد و شامل هشت شهرستان این استان یعنی بیرجند، قاین، فردوس، بشرویه، سرایان، درمیان، سربیشه و نهبندان می‌شود. این پژوهش از لحاظ زمانی در سال ۱۳۹۱ انجام شده است.

روش پژوهش و روش جمع‌آوری داده‌ها

پژوهش کاربردی حاضر با روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. قلمرو زمانی پژوهش فاصله سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ بوده است. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه، مصاحبه، اسناد و مدارک، کتب مرجع و آمار و اطلاعات موجود استفاده شده است. برای اندازه‌گیری متغیرهای موجود در تحقیق، از پرسشنامه به صورت مجموعه‌ای از سؤال‌ها با مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شده و پاسخ‌دهنده با علامت (✓) در یکی از خانه‌ها، جواب انتخابی خود را مشخص کرده است.

در این تحقیق از دو پرسشنامه جداگانه استفاده شده است. پرسشنامه اول برای مردم عادی روستاهای هدف فعالیت‌های سازمان بسیج سازندگی و پرسشنامه دوم برای خبرگان روستا (اعضای شورای اسلامی، دهیار، معلم، مسئول پایگاه بسیج، هیئت امنای مساجد) منظور شده است. گویه‌های مشخص شده مربوط به هرکدام از فرضیات با نظر و مشورت استادان اهل فن و کارشناسان و متخصصان حوزه روستا و کتب و مقالات مرجع و نظر تعدادی از استادان دانشگاه تهیه و تدوین شده است.

بی‌شک یکی از مراحل اصلی و اساسی در هر طرح پژوهشی و تحقیقی انتخاب روشی مناسب برای جمع‌آوری آمار و اطلاعات صحیح و مورد نیاز است. این مطالعه به عنوان یک پژوهش میدانی مطرح می‌شود که با استفاده از پرسشنامه، مصاحبه و همچنین روش‌های کتابخانه‌ای که متکی بر اسناد و مدارک است، صورت می‌گیرد که به اختصار به توضیح آن می‌پردازیم.

مصاحبه: بخشی از اطلاعات با مصاحبه‌های مختلفی که با کارشناسان بسیج سازندگی استان و روستاییان انجام شد، به دست آمد.

مطالعات کتابخانه‌ای: در بخش ادبیات و مبانی نظری تحقیق از اطلاعات کتابخانه‌ای با بهره‌گیری از منابع فارسی، لاتین، مجلات و ژورنال‌های تخصصی مدیریت، اسناد و مدارک، جدول‌ها، داده‌ها و گزارش‌های آماری موجود استفاده شده است.

پرسشنامه: پرسشنامه عبارت است از مجموعه‌ای از پرسش‌ها که به صورت باز یا بسته (دارای مقیاس) طراحی شده‌اند تا وضعیت نگرش افراد نسبت به یک واقعیت از طریق آنها ارزیابی شود (خاکی، ۱۳۷۸). پرسشنامه یکی از شیوه‌هایی است که در کار تحقیق رواج فراوان دارد و در جامعه‌شناسی بیش از هر تکنیک دیگر از آن استفاده می‌شود. پرسشنامه به صورت‌های مختلف زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد:

- تکمیل پرسشنامه توأم با مصاحبه؛

- تکمیل پرسشنامه بدون مصاحبه؛

ارسال پرسشنامه با پست.

با انجام مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و کسب نظر استادان دانشگاه و کارشناسان سازمان، دو پرسشنامه (پرسشنامه مردم عادی و پرسشنامه خبرگان روستا) برای جمع‌آوری اطلاعات تنظیم شد. تلاش شد طراحی پرسشنامه تا حد امکان دور از ابهام و پیچیدگی باشد تا روستاییان راحت‌تر بتوانند به پرسش‌ها پاسخ دهند. پرسشنامه از سه بخش تشکیل شده است:

قسمت عمومی که شامل اطلاعات شخصی افراد، از جمله نام روستای محل سکونت، عنوان شغلی، تحصیلات، سن و جنس است.

قسمت سؤال‌های تخصصی شامل ۶۱ سؤال مرتبط با فرضیه‌ها که هرکدام میزان تأثیرگذاری یک فرضیه را بررسی می‌کند.

قسمت پیشنهادها و سؤال‌های تشریحی: در انتهای پرسشنامه از پاسخ‌دهندگان درخواست شد نقاط قوت و ضعف یا پیشنهاد خود را برای بهبود خدمات سازمان بیان کنند. در این پژوهش تکمیل پرسشنامه‌ها توأم با مصاحبه بوده است.

متغیرهای مهم تحقیق

۱. رضایتمندی

برای بررسی میزان رضایت مردم و خبرگان روستا از عملکرد سازمان بسیج سازندگی تعداد ۱۶ گویه در پرسشنامه‌ها لحاظ شده است. سؤال‌ها بر اساس طیف لیکرت تنظیم و در آن نمره یک به پاسخ «کاملاً مخالفم» و نمره ۵ به پاسخ «کاملاً موافقم» داده شده است. از مجموع جواب‌های به دست‌آمده از این ۱۳ گویه، نمره‌ای به دست می‌آید که میزان رضایت مردم و خبرگان روستا را از عملکرد سازمان بسیج سازندگی نشان می‌دهد. بر این اساس بیشترین و کمترین نمره‌ای که ممکن است برای میزان رضایت خبرگان روستا از عملکرد سازمان بسیج سازندگی باشد، ۸۰ و ۱۶ است.

۲. اثربخشی

اثربخشی فعالیت‌های بسیج سازندگی در این تحقیق از طریق میزان تحقق اهداف و رضایتمندی جامعه هدف مورد سنجش قرار گرفت. اثربخشی در چهار بعد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تحلیل شد. برای بررسی میزان رضایت مردم و خبرگان روستا از عملکرد سازمان بسیج سازندگی تعداد ۱۶ گویه در پرسشنامه‌ها لحاظ شد. سؤال‌های مذکور بر اساس طیف لیکرت تنظیم و در آن نمره یک به پاسخ «خیلی کم» و نمره ۵ به پاسخ «خیلی زیاد» داده شد. از مجموع جواب‌های به دست‌آمده از این ۱۶ گویه، نمره‌ای به دست می‌آید که میزان رضایت مردم و خبرگان روستا را از عملکرد سازمان بسیج سازندگی نشان می‌دهد. بر این اساس بیشترین و کمترین نمره‌ای که ممکن است برای میزان رضایت خبرگان روستا از عملکرد سازمان بسیج سازندگی باشد، ۸۰ و ۱۶ است. سایر گویه‌های مندرج در پرسشنامه‌ها بر اساس طیف لیکرت است و در آنها نمره یک به پاسخ «خیلی کم» و نمره ۵ به پاسخ «خیلی زیاد» در نظر گرفته و اثربخشی فعالیت‌ها اندازه‌گیری شده است. گویه‌های از شماره ۱۷ تا ۲۷ مربوط به اثربخشی فرهنگی، گویه‌های ۲۸ تا ۳۹ مربوط به اثربخشی اجتماعی، گویه‌های ۴۰ تا ۵۵ مربوط به اثربخشی اقتصادی و گویه‌های ۵۶ تا ۶۱ مربوط به اثربخشی سیاسی فعالیت‌های بسیج بوده است.

همچنین گویه‌های ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۷، ۳۵، ۴۸ و ۵۰ که به ترتیب «ایجاد روحیه تعاون و همکاری»، «ترویج و گسترش فرهنگ کار و تلاش»، «تعامل مؤثر با دیگران»، «افزایش فرهنگ مسئولیت‌پذیری»، «افزایش اعتماد به نفس در روستاییان»، «اصلاح نگرش جوانان نسبت به مشاغل»، «بهبود نگرش نسبت به توانایی و شایستگی‌های خود»، «انجام کار گروهی»، «توسعه مهارت‌های شغلی» و «توانمندسازی افراد روستا» را نشان می‌دهد، برای سنجش تأثیر فعالیت‌های بسیج در ایجاد روحیه کارآفرینی در مناطق روستایی استان به کار رفته است. از سوی دیگر گویه‌های ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۸، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۵۱ و ۵۲ که مبین وقایعی همچون «کاهش مهاجرت از روستا»، «ارتقای سطح آگاهی و دانش فنی روستاییان»، «توزیع مناسب‌تر امکانات کشور»، «جبران عقب‌ماندگی‌های اقتصادی-اجتماعی»، «آشنایی و درک مسئولان از کمبودها، مشکلات و نیازمندی‌های روستاییان»، «توجه به اولویت‌های توسعه روستا»، «ایجاد زیرساخت‌های مناسب در روستا»، «ایجاد فرصت‌های اشتغال جدید» و «بهبود سطح درآمدی مردم» هستند، اثر فعالیت‌های بسیج سازندگی بر محرومیت‌زدایی را نشان می‌دهند. همچنین اثر فعالیت‌های بسیج بر اشتغال‌زایی از طریق گویه‌های ۱۸، ۲۸، ۳۱، ۴۳، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۳ و ۵۵ که معرف متغیرهایی همانند «افزایش مشارکت روستاییان در تصمیم‌گیری و اجرای پروژه‌های روستایی»، «کاهش مهاجرت از روستا (به ویژه افراد باسواد)»، «افزایش انگیزه ماندگاری در روستا»، «فراهم کردن زمینه تولید در روستا»، «توسعه مهارت‌های شغلی (فنی- حرفه‌ای)» و «بهره‌گیری از منابع و ظرفیت‌های بومی» هستند، سنجش شده است.

آمار توصیفی (ویژگی‌های جامعه آماری)

همان‌گونه که بیان شد، در پژوهش جاری همه روستاییان بالای ۱۶ سال که ساکن روستاهای هدف فعالیت‌های بسیج سازندگی استان خراسان جنوبی هستند، جامعه آماری هدف را تشکیل می‌دهند. نظر به گستردگی وسیع فعالیت‌های بسیج در همه مناطق استان، همه شهرستان‌های استان به عنوان طبقه اول نمونه‌گیری انتخاب شدند. شهرستان‌های مذکور بر اساس تقسیمات کشوری در ابتدای سال ۱۳۹۱ شامل بیرجند، قاین، فردوس، سرایان، بشرویه، درمیان، سربیشه و نهبندان هستند. سپس در هر شهرستان تعدادی از روستاهایی

که بسیج سازندگی در آنها، دست‌کم در یکی از عرصه‌های مختلف، فعالیت‌هایی را طی دوره زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ داشته است، به عنوان طبقه دوم انتخاب شدند. در ادامه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی در روستاهای منتخب، تعدادی از روستاییان انتخاب و پرسشنامه‌ها تکمیل شدند.

بعد از حذف پرسشنامه‌های ناقص و غیرقابل استفاده، در مجموع اطلاعات و آمار دو نوع پرسشنامه یعنی پرسشنامه مردم‌عادی و پرسشنامه خبرگان روستا به ترتیب ۴۹۸ و ۲۳۹ نمونه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

در ادامه در دو بخش مجزا به برخی ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی روستاهای نمونه و پاسخگویان اشاره می‌شود. شایان ذکر است در برخی از جدول‌ها علت تفاوت جمع کل با تعداد نمونه‌ها، وجود داده مفقوده یا به عبارت دیگر، پاسخ نگفتن پاسخگویان به برخی سؤال‌هاست.

ویژگی‌های روستاها

حدود ۷۶ روستا به عنوان طبقه دوم در نمونه‌گیری تحقیق انتخاب شدند. در این قسمت برخی از خصوصیات مهم روستاهای مذکور شرح داده شده است.

۱. جمعیت روستا

داده‌های مندرج در جدول ۱ توزیع فراوانی طبقات جمعیتی را در روستاهای نمونه تحقیق نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات مندرج در این جدول که در پنج طبقه جمعیتی بیان شده، بیشترین فراوانی نسبی مربوط به روستاهای دارای جمعیت ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ نفر و برابر ۳۵/۴ درصد است. همچنین جمعیت نزدیک به ۲۲/۵ درصد روستاهای مورد مطالعه بیشتر از ۱۰۰۰ نفر و کمتر از ۳۵۰۰ نفر است.

جدول ۱: توزیع فراوانی جمعیت روستاها در کل نمونه آماری تحقیق

طبقه جمعیتی	فراوانی	درصد نسبی	درصد تجمعی
۴۰-۱۰۰	۲۱	۹/۴	۹/۴
۱۰۰-۵۰۰	۷۳	۳۲/۷	۴۲/۲
۵۰۰-۱۰۰۰	۷۹	۳۵/۴	۷۷/۶
۱۰۰۰-۲۰۰۰	۲۶	۱۱/۷	۸۹/۲
۲۰۰۰-۳۵۰۰	۲۴	۱۰/۸	۱۰۰
جمع کل	۲۲۳	۱۰۰	

۲. فعالیت اصلی مردم روستا

بر اساس دیدگاه خبرگان روستاهای مورد مطالعه، بیش از ۹۵ درصد مردم در روستاهای مورد مطالعه به فعالیت کشاورزی اشتغال دارند. اطلاعات مندرج در جدول ۲ این واقعیت را نشان می‌دهد. آمار مذکور بیانگر غلبه اقتصاد کشاورزی در مناطق روستایی استان است.

جدول ۲: توزیع فراوانی فعالیت اصلی مردم روستا از دیدگاه خبرگان روستا

شغل	فراوانی	درصد نسبی
کشاورزی	۲۲۲	۹۵/۷
غیر کشاورزی	۱۰	۴/۳
جمع کل	۲۳۲	۱۰۰

۳. فاصله روستا تا نزدیک‌ترین شهر

توزیع فراوانی فاصله روستاهای مورد پژوهش تا نزدیک‌ترین شهر در جدول ۳ بیان شده است. حدود ۶۰ درصد روستاهای مورد مطالعه در فاصله ۱۰ تا ۴۰ کیلومتری به نزدیک‌ترین شهر در حوزه جغرافیایی خویش قرار دارند.

جدول ۳: توزیع فراوانی فاصله روستاها تا نزدیکترین شهر در نمونه آماری

فاصله (کیلومتر)	فراوانی	درصد نسبی	درصد تجمعی
۵-۱۰	۳۳	۱۳/۸	۱۳/۸
۱۰-۲۵	۸۰	۳۳/۵	۴۷/۳
۲۵-۴۰	۶۶	۲۷/۶	۷۴/۹
۴۰-۱۰۰	۴۶	۱۹/۲	۹۴/۱
۱۰۰-۱۶۰	۱۴	۵/۹	۱۰۰
جمع کل	۲۳۹	۱۰۰	

بر اساس ارقام جدول مذکور، بیش از یک چهارم روستاهای مورد مطالعه با نزدیکترین شهر بیش از ۴۰ کیلومتر فاصله دارند. پرواضح است که با افزایش فاصله از نقاط شهری، دسترسی به برخی امکانات رفاهی مثل برق و تلفن کاهش می‌یابد و این روستاها سطح توسعه‌یافتگی کمتر و به عبارت دیگر محرومیت بیشتری از سایر روستاها دارند.

۴. فاصله روستا تا مرکز استان

استان خراسان جنوبی بر اساس تقسیمات کشوری، در حال حاضر یکی از استان‌های پهناور کشور است. وسعت گسترده استان موجب پراکندگی وسیع و ناهمگون روستاها در استان شده است. داده‌های جدول ۴ توزیع فراوانی فاصله روستاهای مورد مطالعه را تا مرکز استان نشان می‌دهد. بیشترین فراوانی فاصله مربوط به دو طبقه ۵۰ تا ۱۰۰ و ۱۵۰ تا ۲۰۰ کیلومتر است. همچنین فاصله ۸ درصد روستاهای مورد بررسی تا مرکز استان بیش از ۳۰۰ کیلومتر است. پراکندگی زیاد همراه دوری مسافت، خدمات‌رسانی به مناطق روستایی استان را با مشکل مواجه می‌کند.

جدول ۴: توزیع فراوانی فاصله روستاها تا مرکز استان در نمونه آماری خبرگان روستا

فاصله (کیلومتر)	فراوانی	درصد نسبی	درصد تجمعی
۵-۵۰	۲۴	۱۱/۱	۱۱/۱
۵۰-۱۰۰	۵۰	۲۳/۱	۳۴/۳
۱۰۰-۱۵۰	۳۲	۱۴/۸	۴۹/۱
۱۵۰-۲۰۰	۵۰	۲۳/۱	۷۲/۲
۲۰۰-۲۵۰	۲۰	۹/۳	۸۱/۵
۲۵۰-۳۰۰	۲۳	۱۰/۶	۹۲/۱
بیشتر از ۳۰۰	۱۷	۷/۹	۱۰۰
جمع کل	۲۱۶	۱۰۰	

۵. امکانات و زیرساخت‌های موجود در روستا

اطلاعات جدول ۵ توزیع فراوانی برخی از مهم‌ترین امکانات و زیرساخت‌های موجود در روستای مورد مطالعه در مناطق روستایی استان خراسان جنوبی را نشان می‌دهد. با توجه به آمار این جدول، می‌توان گفت تقریباً همه روستاهای مورد مطالعه از خدمات تلفن، آب شرب، برق و جاده آسفalte برخوردارند. وجود زیرساخت‌های مذکور در روستاها زمینه انجام فعالیت‌های عمرانی را تسهیل می‌کند و سبب تسریع روند انجام کارها و کاهش هزینه‌های طرح‌های در دست اجرا می‌شود.

جدول ۵: توزیع فراوانی امکانات و زیرساخت‌های موجود در روستا در نمونه آماری

امکانات	فراوانی	درصد نسبی
تلفن	۲۳۸	۹۹/۶
آب و برق	۲۳۶	۹۸/۷
جاده آسفalte	۲۳۲	۹۷/۱

۶. نهادهای اجتماعی روستا

بی‌شک انجام مطلوب فعالیت‌های عمرانی در روستاها نیازمند وجود نهادهای اجتماعی در این مناطق و همیاری و همراهی آنها با بسیج سازندگی است. در جدول ۶ توزیع فراوانی برخی از نهادهای اجتماعی مهم روستاها در نمونه آماری تحقیق حاضر نشان داده شده است.

جدول ۶: توزیع فراوانی نهادهای اجتماعی موجود در روستاها در نمونه آماری

امکانات	فراوانی	درصد نسبی
شورای اسلامی	۲۳۰	۹۶/۲
بسیج	۲۰۶	۸۶/۲
هیئت امنای مساجد	۲۲۴	۹۳/۷

۷. نهادهای دولتی روستا

جدول ۷ توزیع فراوانی مهم‌ترین نهادهای دولتی موجود در روستاهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات جدول مذکور، در اغلب روستاهای مورد بررسی، مرکز خدمات جهاد کشاورزی، مرکز یا خانه بهداشت و دهیاری وجود دارد. بهره‌گیری از ظرفیت‌های نهادهای مذکور می‌تواند بسیج سازندگی را در انتخاب و اجرای بهتر طرح‌ها یاری کند.

جدول ۷: توزیع فراوانی نهادهای دولتی موجود در روستاها در نمونه آماری

امکانات	فراوانی	درصد نسبی
مرکز خدمات جهاد کشاورزی	۲۲۴	۹۳/۷
مرکز یا خانه بهداشت	۱۹۲	۸۰/۳
دهیاری	۲۱۹	۹۱/۶

۸. فعالیت‌های انجام‌شده توسط بسیج سازندگی

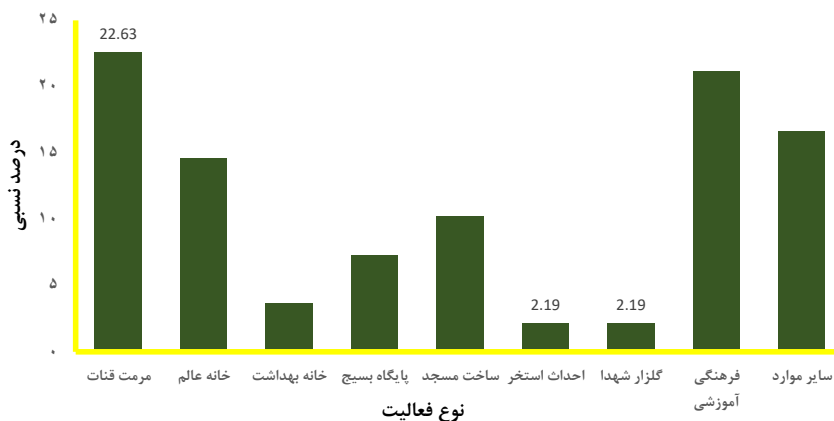
مهم‌ترین عرصه‌های فعالیت بسیج سازندگی در روستاهای مورد مطالعه در جدول ۸ ارائه شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بیشترین فراوانی مربوط به عرصه عمران و آبادانی روستا و عرصه کشاورزی و منابع طبیعی به ترتیب به میزان ۲۷/۹۶ و ۱۶/۵۹ درصد است. به عبارت دیگر در ۵۹ روستای مورد مطالعه فعالیت‌های انجام‌شده در عرصه عمران و آبادانی روستا و در ۳۵ روستای مورد مطالعه در عرصه کشاورزی و منابع طبیعی است. نظر به محرومیت و توسعه‌نیافتگی روستاهای مورد مطالعه، به نظر می‌رسد فراوانی مشاهده‌شده نشان‌دهنده رویکرد بسیج سازندگی استان در انتخاب عرصه‌های فعالیت در روستا و مبین انتخاب عرصه‌های دارای اولویت در توسعه و سازندگی، اشتغال‌زایی و محرومیت‌زدایی در روستاهای استان است.

جدول ۸: توزیع فراوانی عرصه فعالیت‌ها در روستاها در نمونه آماری

نام عرصه	فراوانی	درصد نسبی
عمران و آبادانی روستا	۵۹	۲۷/۹۶
کشاورزی و منابع طبیعی	۳۵	۱۶/۵۹
بهبودی، مرمت و زیباسازی مدارس	۲۹	۱۳/۷۴
خدمات درمانی و آموزش بهداشتی	۲۴	۱۱/۳۷
خدمات علمی، آموزشی و پژوهشی	۲۶	۱۲/۳۲
آموزش‌های فنی حرفه‌ای	۲۶	۱۲/۳۲
خدمات حمایتی	۱۲	۵/۶۹

در نمودار ۱ سهم فعالیت‌های مختلف صورت‌گرفته در مناطق مورد بررسی مشاهده می‌شود. همچنین در جدول ۹ توزیع فراوانی فعالیت‌های انجام‌شده توسط بسیج در روستاهای نمونه آماری مشاهده می‌شود. اطلاعات مذکور نشان می‌دهد که مرمت قنات و فعالیت‌های فرهنگی-آموزشی به ترتیب با ۲۲/۶۳ و ۲۱/۱۷ درصد بیشترین میزان فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

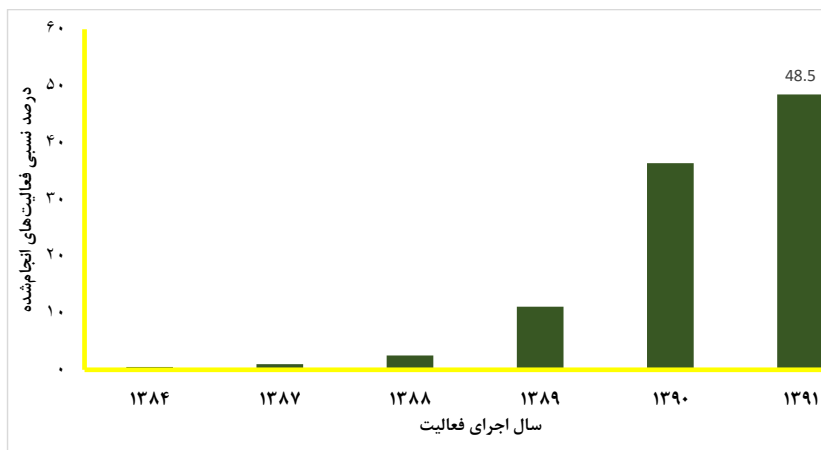
نمودار ۱: درصد نسبی فعالیت‌های انجام‌شده توسط بسیج سازندگی در مناطق مورد بررسی

جدول ۹: توزیع فراوانی فعالیت‌های انجام‌شده توسط بسیج در روستاهای نمونه آماری

نام فعالیت	فراوانی	درصد نسبی
مرمت قنات	۳۱	۲۲/۶۳
خانه عالم	۲۰	۱۴/۶۰
خانه بهداشت	۵	۳/۶۵
پایگاه بسیج	۱۰	۷/۳۰
ساخت مسجد	۱۴	۱۰/۲۲
احداث استخر	۳	۲/۱۹
گلزار شهدا	۳	۲/۱۹
فرهنگی آموزشی	۲۹	۲۱/۱۷
سایر موارد	۲۲	۱۶/۰۶

۱۰. سال اجرای فعالیت‌ها

همان‌طور که در بخش روش تحقیق بیان شد، قلمرو زمانی پژوهش دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ بوده است. در جدول ۱۰ توزیع فراوانی سال اجرای فعالیت‌ها توسط بسیج سازندگی در روستاهای نمونه آماری بیان شده است. اطلاعات این جدول نشان می‌دهد که بیشترین فعالیت‌ها در سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ انجام گرفته است. به عبارت دیگر ۴۸/۵ درصد فعالیت‌ها در سال ۱۳۹۱، ۳۶/۴ درصد در سال ۱۳۹۰ و ۱۱/۱ درصد در سال ۱۳۹۰ صورت گرفته است.

نمودار ۲: درصد نسبی فعالیت‌های انجام‌شده توسط سازمان بسیج سازندگی

در استان خراسان جنوبی به تفکیک سال

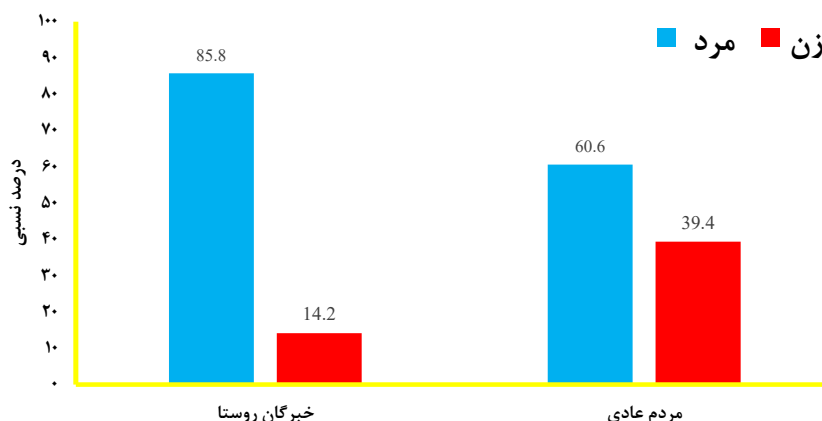
جدول ۱۰: توزیع فراوانی سال اجرای فعالیت‌ها توسط بسیج سازندگی در روستاها

سال	فراوانی	درصد نسبی	درصد تجمعی
۱۳۸۴	۱	۰/۵	۰/۷۵
۱۳۸۷	۵	۱	۳/۷۶
۱۳۸۸	۱۰	۲/۵	۷/۵۲
۱۳۸۹	۲۳	۱۱/۱	۱۷/۲۹
۱۳۹۰	۴۲	۳۶/۴	۳۱/۵۸
۱۳۹۱	۵۲	۴۸/۵	۳۹/۱۰

ویژگی‌های پاسخگویان

۱. جنسیت

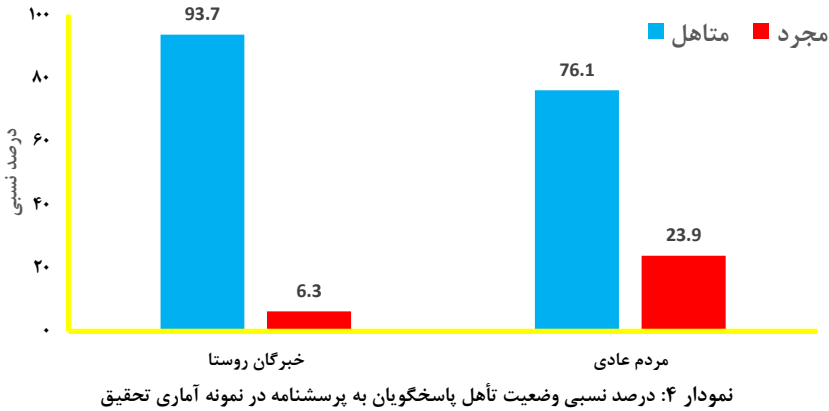
توزیع فراوانی جنسیت پاسخ‌گویان در نمونه آماری تحقیق جاری در نمودار ۳ ارائه شده است. براساس این نمودار، جنسیت بیش از ۶۰ درصد نمونه‌ها در گروه مردم عادی مرد است و تنها ۴۰ درصد از نمونه‌ها را زنان تشکیل می‌دهند. همچنین نزدیک به ۸۶ درصد پاسخ‌گویان در بخش خبرگان روستا، مرد هستند. این آمار بیانگر این مطلب است که زنان سهم کمتری در بخش‌های مدیریتی و اجرایی روستاها دارند. این واقعیت بیانگر نقش برتر مردان در جوامع روستایی از جمله مناطق روستایی خراسان جنوبی است.

نمودار ۳: درصد نسبی جنسیت پاسخ‌گویان به پرسشنامه در نمونه آماری تحقیق

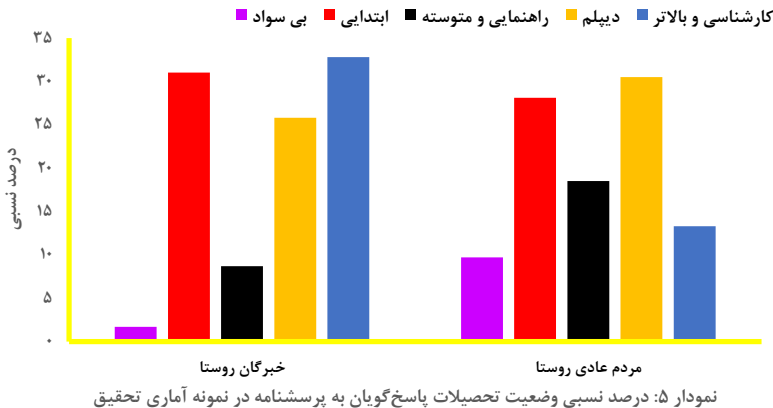
۲. وضعیت تأهل پاسخ‌گویان

توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخ‌گویان در نمونه آماری تحقیق در نمودار ۴ گزارش شده است. اطلاعات این نمودار نشان می‌دهد ۷۶ درصد جمعیت در بخش مردم عادی و نزدیک به ۹۴ درصد جمعیت نمونه تحقیق در بخش خیرگان روستا ازدواج کرده‌اند و متأهل هستند. از سوی دیگر سهم مجردین در بخش خیرگان روستا به مراتب کمتر از بخش مردم عادی روستاست.

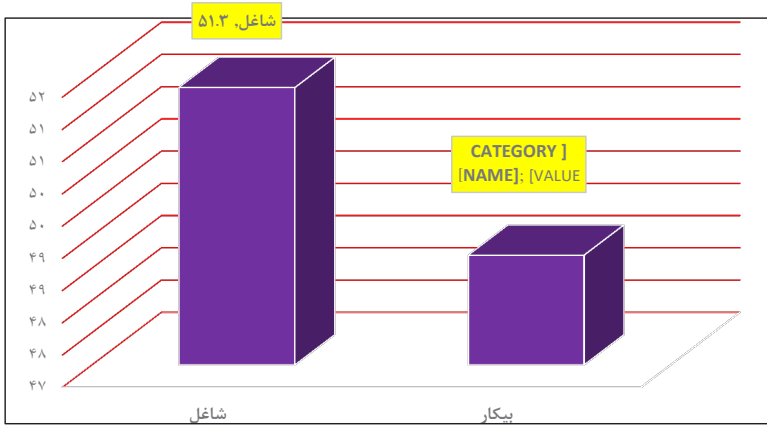
۳. تحصیلات

نمودار ۵ نشان‌دهنده توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب میزان تحصیلات آنان است. با توجه به اعداد مندرج در این نمودار، ۱۰ درصد مردم عادی و ۱/۷ درصد خیرگان روستا بی‌سواد هستند. از سوی دیگر بیشترین فراوانی بین مردم عادی و خیرگان روستاها به ترتیب مربوط به سطح تحصیلی دیپلم و کارشناسی است. در هر دو طبقه مورد بررسی، فراوانی تحصیلات ابتدایی تقریباً برابر است و حدود یک‌سوم نمونه را در بر می‌گیرد.

۴. وضعیت اشتغال

وضعیت شغلی پاسخ‌گویان در بخش مردم عادی در نمودار ۶ مشاهده می‌شود. از ۴۹۸ پاسخ‌گوی مورد مصاحبه در این بخش، حدود ۵۱/۳ درصد آنان شاغل و مابقی بیکار بودند. گرچه بخشی از جامعه آماری را در نواحی روستایی، نوجوانان و سالخوردگان تشکیل می‌دهند که غیرشاغل هستند، اما آمار مذکور بیانگر بیکاری گسترده در مناطق روستایی استان است. شایان ذکر است در بخش خبرگان روستا، اشتغال کامل وجود داشته است و لذا نیازی به ذکر آمار نیست.

نمودار ۶: درصد نسبی وضعیت شغلی پاسخ‌گویان به پرسشنامه در نمونه آماری تحقیق

اثربخشی فرهنگی فعالیت‌ها در روستاهای استان

در جدول ۱۱ فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان نسبت به اثربخشی فرهنگی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان ارائه شده است. در جامعه آماری مردم عادی یک‌سوم پاسخ‌گویان میزان تأثیرگذاری فعالیت‌ها را در حد متوسط و یک‌سوم در حد زیاد ارزیابی کرده‌اند. از دیدگاه خبرگان روستا نیز وضعیت مشابهی وجود دارد و ۳۰/۲۴ درصد آنان میزان اثربخشی فعالیت‌ها را در حد متوسط و ۴۲/۱۵ درصد آنان در حد زیاد برآورد کرده‌اند. در نگاهی کلی می‌توان گفت از دیدگاه پاسخ‌گویان، اثربخشی فرهنگی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان دارای اریب به سمت بالای متوسط جامعه است. همچنین بین دیدگاه‌های مردم عادی و خبرگان روستا کمی تفاوت مشاهده می‌شود، به نحوی که اثربخشی فرهنگی فعالیت‌ها از دیدگاه خبرگان بیشتر از مردم برآورد شده است. میانگین نمره

اثربخشی فرهنگی های بسیج در دو جامعه خبرگان و مردم عادی به ترتیب ۳۸/۴۱ و ۳۶/۲۲ است که در هر دو مورد از متوسط گویه‌ها یعنی نمره ۳۳ بیشتر است. همچنین آماره‌های توصیفی نمره‌های اثربخشی فرهنگی فعالیت‌های بسیج سازندگی در دو جامعه آماری مورد پژوهش به تفکیک شهرستان‌های مورد مطالعه در جدول‌های ۱۲ و ۱۳ مشاهده می‌شود.

جدول ۱۱: توزیع فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان نسبت به اثربخشی فرهنگی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان

خبرگان روستا			مردم عادی روستا			میزان تأثیر
درصد تجمعی	درصد نسبی	فراوانی	درصد تجمعی	درصد نسبی	فراوانی	
۴/۲۶	۴/۲۶	۱۱۲	۷/۴۷	۷/۴۷	۴۰۹	خیلی کم
۱۴/۴۶	۱۰/۳۸	۲۷۳	۲۳/۳۷	۱۵/۹۰	۸۷۱	کم
۴۴/۸۸	۳۰/۲۴	۷۹۵	۵۴/۰۹	۳۰/۷۲	۱۶۸۳	متوسط
۸۷/۰۳	۱۵/۴۲	۱۱۰۸	۸۵/۳۸	۳۱/۲۹	۱۷۱۴	زیاد
۱۰۰	۱۲/۹۷	۳۴۱	۱۰۰	۱۴/۶۲	۸۰۱	خیلی زیاد

جدول ۱۲: آماره‌های توصیفی مربوط به اثربخشی فرهنگی عملکرد بسیج سازندگی

از دیدگاه مردم روستاهای شهرستان‌های استان

انحراف معیار	اثربخشی فرهنگی			تعداد نمونه	شهرستان
	حداکثر	میانگین	حداقل		
۷/۰۵	۵۱	۳۶/۸۶	۱۲	۵۰	بشرویه
۶/۴۹	۵۵	۴۵/۸۶	۳۱	۳۵	سرپیشه
۹/۶۴	۵۵	۳۷/۳۰	۲۰	۴۰	فردوس
۶/۶۱	۴۶	۳۲/۷۹	۱۹	۱۰۰	نهبندان
۹/۲۶	۵۴	۳۷/۶۲	۱۸	۴۳	سرایان
۷/۸۸	۴۹	۳۵/۱۲	۱۸	۱۰۰	بیرجند
۶/۷۶	۵۰	۳۸/۳۲	۲۰	۴۰	درمیان
۶/۲۹	۵۳	۳۵/۳۲	۲۱	۹۰	قاین
۸/۰۲	۵۵	۳۶/۲۶	۱۲	۴۹۸	کل نمونه

جدول ۱۳: آماره‌های توصیفی مربوط به اثربخشی فرهنگی عملکرد بسیج سازندگی از خبرگان روستاهای شهرستان‌های استان

شهرستان	تعداد نمونه	اثربخشی فرهنگی		
		حداقل	میانگین	حداکثر
بشرویه	۳۰	۲۳	۳۷/۹۰	۵۳
سربیشه	۱۱	۳۵	۴۴/۰۹	۵۵
فردوس	۲۰	۱۳	۳۶/۶۰	۴۹
نهبندان	۴۵	۱۹	۳۷/۷۳	۵۳
سرایان	۲۰	۱۵	۳۶/۷۰	۵۰
بیرجند	۴۹	۲۰	۳۹/۹۳	۵۳
درمیان	۲۰	۳۴	۴۲/۶۰	۵۵
قاین	۴۴	۲۵	۳۶/۰۲	۴۷
کل نمونه	۲۳۹	۱۳	۳۸/۴۱	۵۵

در نگاهی کلی به جدول‌های فوق می‌توان گفت بالاترین و کمترین میانگین نمره مذکور بین شهرستان‌های استان در گروه مردم عادی به ترتیب مربوط به شهرستان‌های سربیشه و نهبندان و برابر ۴۵/۸۶ و ۳۲/۷۹ است. همچنین از دیدگاه خبرگان روستاها، بالاترین و کمترین نمره میانگین میزان اثربخشی فرهنگی بین شهرستان‌های استان به ترتیب مربوط به شهرستان‌های سربیشه و قاین و برابر ۴۴/۰۹ و ۳۶/۰۲ است.

اثربخشی اجتماعی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان

جدول ۱۴ توزیع فراوانی دیدگاه‌های پاسخ‌گویان را در زمینه اثربخشی اجتماعی فعالیت‌های انجام‌یافته توسط بسیج سازندگی استان در روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد. بیش از ۳۷/۲۴ درصد خبرگان روستاهای استان میزان اثربخشی اجتماعی فعالیت‌های انجام‌شده در روستاهای استان را زیاد و ۱۵/۳۱ درصد آنان نیز میزان تأثیرگذاری اجتماعی را در حد خیلی زیاد بیان کرده‌اند. به عبارت دیگر بیش از ۵۲ درصد خبرگان روستاهای استان میزان اثربخشی اجتماعی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان را زیاد و خیلی زیاد اظهار کرده‌اند. در بخش مردم عادی تنها ۲۸/۲۳ درصد آنان میزان اثربخشی اجتماعی فعالیت‌ها را در حد زیاد و ۱۳/۴۹ درصد آنان خیلی زیاد بیان کرده‌اند. همچنین ۱۸/۴۷

درصد مردم عادی و ۱۳/۳۵ درصد خبرگان روستا اثربخشی اجتماعی فعالیت‌ها را در حد کم دانسته‌اند.

جدول ۱۴: توزیع فراوانی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اثربخشی اجتماعی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان

میزان تأثیر			مردم عادی روستا			خبرگان روستا		
فراوانی	درصد نسبی	درصد جمعی	فراوانی	درصد نسبی	درصد جمعی	فراوانی	درصد نسبی	درصد جمعی
خیلی کم	۶۰۱	۱۰/۰۶	۱۰/۰۶	۱۱۷	۴/۰۸	۱۱۷	۴/۰۸	۴/۰۸
کم	۱۱۰۴	۱۸/۴۷	۲۸/۵۳	۳۸۳	۱۳/۳۵	۳۸۳	۱۳/۳۵	۱۳/۳۵
متوسط	۱۷۷۸	۲۹/۷۵	۵۸/۲۸	۸۶۱	۳۰/۰۲	۸۶۱	۳۰/۰۲	۳۰/۰۲
زیاد	۱۶۸۷	۲۸/۲۳	۸۶/۵۱	۱۰۶۸	۳۷/۲۴	۱۰۶۸	۳۷/۲۴	۳۷/۲۴
خیلی زیاد	۸۰۶	۱۳/۴۹	۱۰۰	۴۳۹	۱۵/۳۱	۴۳۹	۱۵/۳۱	۱۵/۳۱

در تجزیه تحلیل داده‌ها در این تحقیق از آمار توصیفی برگرفته از پرسشنامه که شامل فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و ارزیابی واریانس و انحراف معیار و ... است، استفاده شده است. در تجزیه تحلیل با استفاده از آمار استنباطی، آزمون همبستگی پیرسون، آزمون برای همبستگی بین متغیرهای دارای اندازه‌های فاصله‌ای و نسبی است. آزمون همبستگی اسپیرمن زمانی به کار می‌رود که داده‌ها از نوع رتبه‌ای باشند و اندازه متغیرها به صورت رتبه‌ای تنظیم شده باشد. روش تجزیه و تحلیل مشاهدات در اینجا، امتیازگذاری طیف لیکرت و استفاده از آزمون تی استیودنت و ضرایب همبستگی پیرسون و کندال و تجزیه و تحلیل واریانس است.

رضایتمندی از فعالیت‌ها در استان

توزیع فراوانی میزان رضایت از فعالیت‌های بسیج سازندگی در کل نمونه آماری یعنی همه شهرستان‌ها در جدول ۱۵ مشاهده می‌شود. اطلاعات این جدول نشان می‌دهد که بین پاسخ‌گویان، سطح رضایت بالا بیشترین فراوانی را داشته و به ترتیب ۵۷/۴ و ۶۲/۵۸ درصد برای مردم عادی و خبرگان روستاهای استان است. همچنین سطح رضایت حدود ۲۳/۳۲ درصد مردم عادی و ۲۰/۱۹ درصد خبرگان روستا در حد کم بیان شده است. اما در جمع‌بندی کلی میزان رضایت مردم روستاهای مورد مطالعه از فعالیت‌های انجام‌شده توسط بسیج سازندگی در حد مطلوب و بیشتر از سطح متوسط ارزیابی می‌شود.

جدول ۱۵: توزیع فراوانی میزان رضایت از فعالیت‌های بسیج سازندگی در کل نمونه آماری (استان)

میزان رضایت	مردم عادی روستا			خبرگان روستا		
	فراوانی	درصد نسبی	درصد تجمعی	فراوانی	درصد نسبی	درصد تجمعی
رضایت در سطح کم	۱۸۵۸	۲۳/۳۲	۲۳/۳۲	۷۷۲	۲۰/۱۹	۲۵/۶۵
رضایت در سطح متوسط	۱۵۳۵	۱۹/۲۷	۴۲/۵۹	۶۵۹	۱۷/۲۳	۳۷/۴۲
رضایت در سطح بالا	۴۵۷۳	۵۷/۴۱	۱۰۰	۲۳۹۳	۶۲/۵۸	۱۰۰
جمع کل	۷۹۶۶	۱۰۰		۳۸۲۴	۱۰۰	

جدول ۱۶: آماره‌های توصیفی رضایت مردم عادی روستاهای مورد مطالعه از عملکرد بسیج سازندگی

شهرستان	تعداد نمونه	نمره رضایت		
		حداقل	میانگین	حداکثر
بشرویه	۵۰	۳۴	۵۶/۴۰	۷۴
سریشه	۳۵	۵۱	۶۲/۰۹	۷۱
فردوس	۴۰	۴۱	۵۵/۷۸	۶۶
نهبندان	۱۰۰	۲۹	۵۲/۲۶	۶۹
سرایان	۴۳	۳۳	۵۵/۰۰	۷۲
بیرجند	۱۰۰	۳۰	۵۳/۷۸	۶۸
درمیان	۴۰	۴۱	۵۶/۴۰	۶۷
قاین	۹۰	۳۶	۵۴/۵۳	۷۰
کل نمونه	۴۹۸	۲۹۵	۵۴/۸۵	۷۴

نتیجه گیری

به علت پیوند و ارتباط متقابل توسعه و امنیت و از آنجا که یکی از اهداف و آرمان‌های بزرگ سیاستمداران و برنامه‌ریزان عرصه توسعه و امنیت کشور رفع محرومیت از نقاط غیر برخوردار و زدودن فقر و بازماندگی از چهره روستاییان به عنوان قشری است که از بسیاری منافع توسعه محروم‌اند و با سطح نازل کیفیت زندگی روبه‌رو هستند، اجرای طرح‌های جهادی برای تغییر وضع نامطلوب موجود به عنوان یکی از برنامه‌های اصلی بسیج سازندگی در دستور کار قرار گرفته است. این اقدام ارزشمند در بسیاری از نقاط محروم روستایی کشور تأثیرات شگرفی در عرصه محرومیت‌زدایی و زدودن چهره فقر و محرومیت روستاییان داشته است.

در این مقاله نویسندگان به دنبال سنجش میزان رضایتمندی مردم و اثربخشی فرهنگی و اجتماعی فعالیت‌های انجام‌شده توسط بسیج سازندگی در روستاهای استان خراسان جنوبی بوده‌اند. پژوهشگران با استفاده از تکنیک پرسشنامه شروع به جمع‌آوری اطلاعات بین مردم روستا کردند. نتایج حاصل از تحلیل متغیرها نشان می‌دهد میزان رضایتمندی مردم عادی از فعالیت‌های سازمان بسیج سازندگی در روستاها، ۲۳/۳۲ درصد در سطح کم، ۱۹/۲۷ درصد در سطح متوسط و ۵۷/۴۱ درصد در سطح بالای رضایت بوده است. نتایج حاصل از داده‌های پرسشنامه‌های خبرگان روستا نشان از رضایتمندی ۶۲/۵۸ درصدی در سطح بالا از فعالیت‌های انجام‌گرفته در روستاها دارد. نتایج تحقیق در مورد اثربخشی فرهنگی فعالیت‌های بسیج سازندگی نیز نشان می‌دهد بین مردم عادی بیشترین میزان تأثیر ۳۱/۲۹ درصد، زیاد و کمترین مقدار آن ۷/۴۷ درصد، به میزان تأثیر خیلی کم تعلق گرفت. بین خبرگان روستا نیز بیشترین میزان تأثیر (۳۰/۲۴ درصد) به مؤلفه مقدار تأثیر متوسط و کمترین مقدار (۴/۲۶ درصد) نیز به مؤلفه تأثیر خیلی کم تعلق گرفت.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد از دید پاسخ‌گویان مردم عادی، میزان اثربخشی اجتماعی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای استان خراسان جنوبی، متوسط با مقدار درصد نسبی ۲۹/۷۵ درصد، بیشترین مقدار را به خود اختصاص داده و مقدار اثربخشی خیلی کم با مقدار ۱۰/۰۶ درصد، کمترین مقدار بوده است. بین پاسخ‌گویان خبرگان روستا نیز بیشترین مقدار اثربخشی به مؤلفه اثربخشی زیاد با مقدار درصد نسبی ۳۷/۲۴ درصد و کمترین مقدار نیز به مؤلفه اثربخشی خیلی کم با مقدار ۴/۰۸ درصد بوده است.

پیشنهادها

۱. پیشنهاد می‌شود چنین تحقیقی در سایر استان‌هایی که بسیج سازندگی در آنجا به فعالیت پرداخته است، انجام گیرد تا نتایج حاصل از تحقیق با استان‌های بیشتری تطبیق یابد.
۲. برای تأثیرپذیری فرهنگی بیشتر مردم از فعالیت‌های بسیج سازندگی، با توجه به تحولات فرهنگی و رواج سبک‌های متنوع زندگی، ایجاد مراکز مشاوره برای جوانان در پایگاه مقاومت مسجد ضروری است.
۳. تقویت برنامه‌ریزی متناسب با نیازها و شرایط بومی و محلی استان‌ها در روستاها؛
۴. ایجاد هماهنگی مناسب در اجرای برنامه‌های مصوب و استفاده از امکانات دستگاه‌ها و منابع دیگر ضرورت دارد.

منابع فارسی

- زارعی متین، حسن (۱۳۸۰)، مبانی سازمانی و مدیریتی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- احمدی، مظفر، احسان علیپوری و عباس علیپور (۱۳۹۷)، «تحلیل ملاحظات امنیتی آمایش سرزمین در مناطق مرزی و نقش آن در توسعه‌یافتگی (مطالعه موردی: استان مرزی ایلام)»، فصلنامه علوم و فنون مرزی، دوره ۹، ش ۳.
- اصغر کیا، علی (۱۳۸۸)، «بررسی نقش بسیج سازندگی در شکوفایی استعدادها و خلاقیت جوانان»، همایش هم‌اندیشی بسیج سازندگی و نقش آن در توسعه همه‌جانبه کشور، تهران: پژوهشکده بسیج‌سازمان بسیج سازندگی.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۸)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران: انتشارات قومس.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۲)، «توسعه روستایی؛ اهمیت و ضرورت آن در محرومیت‌زدایی»، دو ماهنامه اندیشه حوزه، ش ۴۴.
- سام آرام، عزت‌الله و مهرناز آقایی (۱۳۸۹)، «نقش روستاییان بسیجی در توسعه روستایی»، مقالات برگزیده همایش بسیج سازندگی و نقش آن در توسعه همه‌جانبه کشور ۱۳۸۸، ج ۲، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- شکوری، علی (۱۳۸۰)، «بررسی نقش جهاد سازندگی در توسعه روستایی»، اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران.

- عبدالملکی، هادی و محمد احمدوند (۱۳۹۲)، «نقش بسیج سازندگی در امنیت پایدار»، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، س ۱۶، ش ۶۰.
- عزیزی، محمد مهدی و احمد خلیلی (۱۳۸۸)، «ارزیابی الگوپذیری استخوان بندی بافت های روستایی ایران در طرح های هادی بر اساس مدل فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP»، پژوهش های جغرافیای انسانی، س ۴۱، ش ۶۷.
- علی الحسائی، مهران (۱۳۹۰)، «نقش سازمان های مردم نهاد و رهبران محلی در توسعه روستایی، نمونه موردی: بندر لافت»، مجله مسکن و محیط روستا، ش ۱۳۴، تابستان.
- فیروزآبادی، سید احمد حسین و حسین ایمانی جاجرمی (۱۳۹۱)، «وضعیت رضایت روستاییان و عوامل مرتبط با آن از عملکرد دهیاری ها (مطالعه موردی: روستاهای استان قزوین)»، پژوهش های روستایی، س ۳، ش ۱، بهار.
- محمدی، غلامرضا (۱۳۸۹)، «نقش بسیج سازندگی در کاهش محرومیت نسبی در جامعه»، مقالات برگزیده همایش بسیج سازندگی و نقش آن در توسعه همه جانبه کشور ۱۳۸۸، ج ۲، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- هاشمی، س.س.ل، مهرابی، ع.ا.ل، ایمنی، س، و نجایی، ا (۱۳۹۰)، «توسعه روستایی با تأکید بر اشتغال و کارآفرینی: مطالعه موردی دهستان شباب در استان ایلام»، فصلنامه روستایی و توسعه، س ۱۴، ش ۱، تابستان.

منابع انگلیسی

- Ferguson ,J ,(1990).The Anit-Politics Machine” :Development“ ,Depoliticisation ,and Bureaucratic Power in Lesotho ,Cambridge: Cambridge University Press.
- Haase,T & ,.Walsh ,K” ,(2007),.Measuring Rural Deprivation ,“Report to the Rural Development Advisory Committee.
- Morse ,S ,(2013) .The Theory Behind the Sustainable Livelihood Approach ,<http://www.springer.com/.1-2227-007-89-879>
- Mutati ,M.M ,(2002) ,.The Impact of Non-Governmental Organisations on Poverty Reduction in Zambia ,A Case of Kitwe Based NGOs ,MS.c Dissertation ,Copperbelt University ,Zambia.

- Ribeiro ,a .I & .Mayer ,a & .Miranda ,a & .Ffatima de pina ,M,(2017) .
”The Portuguese Version of the European Deprivation Index :An Instrument
to Study Health Inequalities ,Acta Medica Portuguese ,Vol ,30.No.3 .

- Suharko ,N” ,(2007) ,.The Roles of NGOs in Rural Poverty Reduction:
The Case of Indonesia and India ,“Discussion Paper No ,160.Graduate
School of International Development ,Nagoya University Nagoya ,Japan.

- Wang ,L & ,.Graddy ,E” ,(2008) .Social Capital ,Volunteering ,and
Charitable Giving ,“Voluntas :International Journal of Voluntary and
Nonprofit Organizations .42–23 ,(1)19 ,<http://doi.org/10.1007/s11266-008-9055-y>

